

TEKIJÄNOIKEUDET

Elämän virrassa -teoksessa

Tampereen ammattikorkeakoulu
Kuvataiteen koulutusohjelma
11.2.2008
Satu Drufva

Tiivistelmä

”Elämän Virrassa” on lopputyöni, johon mm. suurennan valokuvia ja niiden osia isoisäni Matti Koskisen (s. 12.8.1884, k. 23.8.1945) vanhoista lasinegatiiveista. Tarkastelen miten tekijänoikeudet on otettava huomioon, kun alkuperäinen negatiivien valottaja on 62 vuotta sitten kuollut isoisäni.

Käyttöoikeuden saamiseksi käyttäjän tulee saada lupa tekijältä, valokuvaajalta tai näiden oikeuksien haltijalta. Valokuvien tekijänoikeudet kuuluvat valokuvaajalle, kuvatuilla ei pääsääntöisesti ole oikeuksia kuviin. Myös respektioikeudet täytyy ottaa huomioon: valokuvaaja tulee ilmoittaa hyvän tavan mukaisesti ja valokuvaa ei saa esittää valokuvaajaa loukkaavassa yhteydessä.

Tekijänoikeuslaki on muuttunut moneen kertaan, erityisesti tekijänoikeuden suoja-aika on vaihdellut. Valokuvat luokitellaan karkeasti teoskynnyksen ylittäviin valokuvateoksiin, jotka ovat suojattuja 70 vuotta tekijän kuolemasta ja ei-teoskynnyksen ylittäviin valokuvuihin, joiden suoja-aika on 50 vuotta kuvan valmistusvuoden päättymisestä. Päätelen, että isoisäni kuvissa kyseessä on valokuvateos, eli tekijänsä luovan työn omaperäinen tulos, koska en ole itse kyennyt ottamaan vastaavanlaista kuvaa saman joen rannalla, vaikka minulla on ollut siihen soveltuvat työvälineet. Näin ollen kuvat ovat suoja-ajan piirissä vuoteen 2015. Jos taas katsottaisiin, että Matti Koskisen valokuva ei ole itsenäinen ja omaperäinen, se voitaisiin määritellä valokuvaksi, jolloin suoja-aika olisi jo umpeutunut ja kuvat olisivat vapaassa käytössä. Lopputyössäni käytän isoisäni lasinegatiiveja luodakseni uuden teoskynnyksen ylittävän taideteoksen, jolloin minulle syntyy luonnollinen tekijänoikeus. Valokuvan teostason arvioiminen on vaikeaa, ja lopullisen tulkinnan asiasta voi tehdä vain tuomioistuin.

Sisällys

Tiivistelmä.....	3
1 Matti kosken rannalla ja Kanadassa.....	5
2 Matti Koskisen herkäät lasinegatiivit.....	6
3 Tekijänoikeuslaki	7
4 Tekijänoikeus ja suoja-aika.....	8
5 Onko kyseessä valokuva vai valokuvateos?.....	9
5.1 Valokuvateos.....	9
5.2 Valokuva	10
6 Taloudelliset oikeudet	10
7 Moraaliset oikeudet	11
8 Tekijänoikeuksien luovuttaminen	12
9 Milloin tekijänoikeus-suoja syntyy?	13
Johtopäätökset	14
Lähteet.....	15

1 Matti kosken rannalla ja Kanadassa

s. 12.8.1884 Alajärvi, Kultavuori

k. 23.8.1945 Alajärvi, Koskinen

vih. 24.3.1908 Anna Lydia os. Takalan kanssa

Isoisäni Matti Koskinen (ent. Kultavuori) ja isoäitini Anna Lydia Koskinen (os. Takala) asuivat yhteisen elämänsä Alajärven Levijoella, pihapiissä, jonka vieritse virtaisi Levijoki. Matti Koskisen aiempi sukunimi Kultavuori muuttui Koskiseksi kosken rannalla sijainneen asuinpaikan mukaan. Matilla ja Lyydialla oli 11 lasta, joista nuorin oli isäni Lauri Koskinen (s. 20.8.1929 Alajärvi, Koskinen)

Matti Koskinen oli ensimmäisiä kylävalokuvaajia Alajärvellä. Matti Koskinen kuvasi 1910–1940-luvulla Alajärvellä ja lähikunnissa (lähinnä Lehtimäellä ja Soinissa). Oppia tehtävänsä hän kävi hakemissa kolmeen otteeseen Kanadasta. Ensimmäisen kerran hän kävi siellä noin 20-vuotiaana, jolloin hän toi mukanaan kuvauskoneensa. Kanadasta saamiensa oppien mukaan hän rakensi kotinsa pihapiiriin ateljeen. Tässä 1910-luvulla valmistuneessa ateljeessa valo tuli katossa ja yhdellä seinällä olevista ikkunoista. Itse maalattu tausta, koivut, oksat tai ajoneuvot muiden muassa polkupyörät olivat monissa kuvissa mukana. Matkoillaan hän oppi muun muassa sähkö- ja puhelinasentajaksi. Kotipitäjässään hän toimi myös radiokauppiana, kuorma-autoilijana, ”pirssinä”, separaattoreiden myyjänä ja korjaajana. (Junnila 1999, 335.)

Matti Koskinen sopii hyvin Hannu Sinisalon vuonna 1986 tutkimuksissaan määrittelemään kyläkuvaajan perustyyppiin, joka on nuorehko, innovatiivinen, teknisistä välineistä kiinnostunut mies, jolle oli ominaista sosiaalinen ja fyysinen liikkuvuus. Monesti kiertävä ammatti mahdollisti sivutoimisen valokuvauksen. (Sinisalo 1994, 27) Varhaisimmat kuvaajat olivat Amerikasta Suomeen palanneita siirtolaisia, jotka toivat kameran mukanaan. Tekniset kokeilut kiinnostivat useita kyläkuvaajia: he hankkivat itselleen hankkivat itselleen paikkakunnan ensimmäiset moottoripyörät, radiot ja sähkökojeet. (Dölle 2004, 77) Sinisalon tutkimuksissa mainittiin Matti Koskinen nimeltäkin: ”Ameriikan siirtolaisina olivat olleet mm. Matti Koskinen ja Haarti Kuivala sekä vieremäläinen Kalle Repo” (Sinisalo 1992a, 29)

Matkustusasiakirjojen mukaan Matti Koskisen matka Kanadan Copper Cliffiin (Ontario) alkoi jälleen joulukuussa 1920. Matti palasi takaisin kotiin vuotta myöhemmin Liverpoolin kautta Puoliso Anna Lyydia Koskinen piti tällä välin huolta karjatilasta ja perheen yhdeksästä lapsesta, joten kova hinta on tämän taidon oppimisesta kotijoukoissa maksettu.

Missä lienee Matti Koskisen motiivi valokuvaustaidon opettelemiselle, kenties se oli vaihtoehtoinen elinkeino; tarina kertoo, että ainakaan maatalous ja karjanhoito eivät Mattia kovin innostaneet. Sinisaloon tutkimuksissa kävi ilmi, että valokuvaustaito oli maaseutuyhteisössä arvostettu taito. Nuorelle henkilölle, jolla oli alhainen sosiaalinen status, valokuvastaito saattoi merkitä kanavaa etenkin sosiaaliseen, mutta myös taloudelliseen nousuun. (Sinisalo 1994,27)

Kyläkuvaajien ja kiertävien kuvaajien kausi loppui toisen maailmansodan alkuun. Suhde valokuvakseen muuttui sodan aikana; joko kuvaus jäi kokonaan rintamalle mentyä tai kuvaus väheni sodasta palattua. Ilmeisesti materiaalipula oli välitön syy kyläkuvaaja instituution lopahtamiseen. Toisaalta samaan aikaan alkoi harrastajien määrän kasvu: kyläkuvaajien palveluksia ei enää tarvittu, kun yhä useammille alkoi ilmestyä oma kamera. (Sinisalo 1994, 28)

2 Matti Koskisen herkäät lasinegatiivit

Matti Koskisen muutaman tuhannen lasinegatiivin kokoelma jäi Matin ja Lyydian kuoltua hoidettavaksi nuorimmalle lapselle, isälleni Lauri Koskiselle, joka peri ja osti muiden perimät osuudet Koskisen tilasta ja irtaimistosta. Hoitamista helposti rikkoontuvissa lasinegatiiveissa on ollutkin. ”Yritin saada negatiiveja aina vähän jonnekin katoksen alle, mutta eiköhän kylän kersat aina ne löytäneet ja niitä on mennyt rikki vaikka kuinka paljon. Satoja.. Tämä piha oli ihan lasinsirpaleissa. Kun saatiin isompi tupa niin lasinegatiivit sai paremmin sisälle katoksen alle. Kyllä niistä on vaivaa ollut.” (Haastattelu Lauri Koskinen – Satu Drufva 1.10.2007)

Isäni Lauri Koskinen on nähnyt suuren vaivan lasinegatiivien säilyttämisessä ja muutenkin Matti Koskisen vanhojen esineiden säilyttämisessä. Noin kymmenen vuotta sitten hän sai valmiiksi entisöintiprojektin, jossa hän kunnosti Matti Koskisen vanhan 1929-luvun GMC-kuorma-auton. Muita isäni säilyttämiä isoisän

Kanadasta tuomia tavaroita ovat muiden muassa gramofoni, posetiivi ja käkikello. Isoisän vanha kamerakin on tallessa, mutta joku ”kylän kersoista” oli sen rikkonut, kun oli päättänyt puhdistaa sen perusteellisesti.

Vuonna 1986 kävin läpi isäni säilyttämät lasinegatiivit. Osa oli kosteudesta ja liasta kärsineitä ja osa hyvässä kunnossa. Hankin negatiivien säilytystä varten happovapaita silkkipaperitaskuja, käsiini laitoin puuvillakäsineet ja sitten puhalsin roskat negatiivien pinnalta korvapumpulla. Puhdistin myös varovasti toisen pinnan vedellä – emulsiopintaan en koskenut – ja arkistoin noin 2000 kappaletta isoisäni lasinegatiiveja. Tämän operaation jälkeen negatiivit on säilytetty asianmukaisessa lämpötilassa ja kosteudessa, joten negatiivien tuhoutuminen on loppunut. Silloin tällöin muiden muassa sukututkijat tai historiasta kiinnostuneet paikkakuntalaiset kyselivät tiettyjä negatiiveja ja kuvasuurenoksia, mutta koska helposti rikkoontuvia ja vaurioituvia lasinegatiiveja ei uskalla antaa kaikkien käsiin, päätin taiteellisen lopputyöni rinnalla kuvata negatiivit digitaalisiksi arkistoksi.

3 Tekijänoikeuslaki

Tekijänoikeuslain mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen on tekijänoikeus teokseen. Suojattuja teoksia ovat muun muassa valokuvateos tai muu kuvataiteen teos, rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden teos, kartta, selittävä piirustus, graafinen tai plastillinen teos ja tietokoneohjelma tai muu teos. Tekijänoikeuslaissa säädetään myös muiden valokuvien kuin valokuvateosten suojasta.

Voimassaoleva tekijänoikeuslaki on säädetty vuonna 1961. Siihen on tehty lukuisia muutoksia, joista 1.5.1995 voimaan astunut muutos muutti muun muassa kuvataiteen teoksen, valokuvateoksen ja valokuvan suojaa. Suoja-ajan pidennys 70 vuoteen astui voimaan 1.1.1996. Tekijänoikeuslain yksityiskohdat muuttuvat, joten voimassaolevat säännökset tulee aina tarkistaa. Tekijänoikeuslaki on tämän tutkimuksen liitteenä. Ajantasainen lainsäädäntö löytyy esimerkiksi osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/>

4 Tekijänoikeus ja suoja-aika

Finlexin www-sivujen mukaan tekijänoikeuslaki suojaa teoksia määrätyn ajan. Tämän suoja-ajan jälkeen teosten käyttöön ei tarvita tekijän lupaa.

Tekijänoikeuslaissa valokuvat luokitellaan karkeasti teoskynnyksen ylittäviin valokuvateoksiin (suojattuja 70 vuotta tekijän kuolemasta) ja ei-teoskynnyksen ylittäviin valokuviin, joiden suoja-aika on 50 vuotta kuvan valmistusvuoden päättymisestä. Teoskynnyksen alittavat valokuvat eivät enää ole suojattuja, jos ne on julkistettu ennen vuotta 1966. Pääosa julkaistuista valokuvista ylittää teoskynnyksen. Teoskynnyksen ylittävien valokuvateosten suoja aika on aina 70 vuotta tekijän kuolinvuoden päättymisestä

Suomessa valokuvien tekijänoikeutta ja tekijänoikeuden suoja-aikaa määriteltäessä tulee huomioida vuonna 1927 annettu laki oikeudesta valokuvaan (173/1927), vuonna 1961 annettu laki oikeudesta valokuvaan (405/1961) ja vuonna 1995 annettu tekijänoikeuslaki, jonne kuvia koskevat säädökset tuolloin siirrettiin. Vuoden 1927 lain suoja-aika oli kymmenen vuotta kuvan julkaisuhetkestä tai kymmenen vuotta tekijän kuolemasta, jollei kuvaa julkaistu tekijän elinaikana. Siten vuonna 1930 julkistetun kuvan suoja-aika päättyisi vuonna 1940. Mikäli kuvaa ei ole julkaistu, suoja-aika päättyisi 10 vuotta tekijän kuolemasta eli vuonna 1955. Tarkempi selostus lakien siirtymäsäännöksistä ja niiden vaikutuksista suoja-aikoihin löytyy esimerkiksi Tekijänoikeusneuvoston lausunnosta 2003: 6

Vuoden 1961 lain suoja-aika oli puolestaan 25 vuotta valokuvan julkistamisvuodesta laskettuna. Teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti. Julkisenä esittämisenä pidetään myös ansiotoiminnassa suurehkolle suljetulle piirille tapahtuvaa esittämistä. Tästä muun muassa Tekijänoikeuslaissa 8.7.1961/404 2§. Myös julkiseen arkistoon luovuttaminen on tulkittu julkistamiseksi. Vuoden 1961 lakia sovellettiin tiettyjen siirtymäsäännösten mukaisesti myös ennen vuotta 1961 valmistettuihin kuviin. Muun muassa 1950-luvulla otettuihin kuviin sovelletaan vuoden 1961 lain suoja-aikoja Vuoden 1961 lain siirtymäsäännösten mukaisesti vuoden 1927 lain perusteella valmistettuja valokuvia sai kuitenkin edelleen levittää ja näyttää.

Valokuvien suoja-aikaa pidennettiin 50 vuoteen lailla oikeudesta valokuvaan vuonna 1991. Ne teokset, joiden suoja-aika oli vuoden 1961 lain perustella päättynyt ennen uuden lain voimaantuloa, eivät kuitenkaan saaneet suojaa uuden lain perusteella. Muutoin monien ennen vuotta 1995 otettujen kuvien suoja-aika pitenee uuden lain myötä. Vuoden 1995 tekijänoikeuslaissa otettiin käyttöön käsite valokuvateoksesta, jonka suoja-aika on 70 vuotta tekijän kuolemasta, mikäli valokuvan teoskynnyksen katsotaan ylittyvän. Vuoden 1995 lain voimaantulosäännösten mukaan lakia sovelletaan sellaisiin lain 49 a §:ssä tarkoitettuihin kohteisiin (eli valokuviin), jotka on luotu, tallennettu tai valmistettu ennen lain voimaantuloa. Valokuvat, joiden suoja-aika on päättynyt ennen vuoden 1995 lain voimaantuloa, säilyvät kuitenkin vapaina.

5 Onko kyseessä valokuva vai valokuvateos?

Koska vuoden 1995 jälkeen otettiin käyttöön käsite valokuvateos ja valokuvien suoja-aika on erilainen riippuen siitä, onko kyseessä valokuvateos vai valokuva, on tarpeen pohtia, missä kulkee näiden raja. Jos Matti Koskisen kuva tulkitaan valokuvateokseksi, olisi suoja-aika 70 vuotta kuolemasta eli se päättyisi vuonna 2015. Jos valokuvan ei katsottaisi ylittävän teoskynnystä, olisi suoja-aika 50 vuotta kuvan valmistusvuoden päättymisestä, eli jos kuva on kuvattu esimerkiksi vuonna 1927, suoja-aika olisi päättynyt 1977.

5.1 Valokuvateos

Valokuvateoksesta kirjoittaa mm. Kuvasto ry:n toiminnanjohtaja Maria Rehbinder artikkelissaan ”Valokuvateoksen ja valokuvan suoja” näin:

Valokuvateos on valokuvaamalla tai valokuvaamiseen verrattavin tavoin valmistettu teos. Valokuvateoksina suojataan ne valokuvat, jotka ylittävät teoskynnyksen eli valokuvan on teossuojaa saadakseen oltava itsenäinen ja omaperäinen. Teoskynnystä arvioidaan tekijänoikeuslain perustelujen mukaan valokuvateosten osalta samoin perustein kuin muiden teosten osalta. Kuvataiteen osalta teoskynnys on ollut matala. Korkeaa taiteellista laatua ei ole edellytetty (Rehbinder 1998)

Kuvasto ry:n www-sivulla kerrotaan, että valokuvateosten teostason on katsottu asettuvan verraten korkealle. Yksi lähtökohta teoskynnyksen arvioimiselle on se, olisiko kuka tahansa samoista lähtökohdista tuottanut samanlaisen lopputuloksen. Jos vastaus on kieltävä esimerkiksi esitysasun puolesta, voidaan työn katsoa sisältävän tekijänsä persoonallista panosta ja ylittävän näin teoskynnyksen.

Teostasoon ylittääkseen valokuvan on ilmennettävä valokuvaajan persoonallista leimaa siten, että kukaan muu valokuvaaja ei olisi päätyntä samanlaiseen lopputulokseen. Valokuvateos on valokuvaamalla tai valokuvaamiseen verrattavin tavoin valmistettu teos. Valokuvateoksina suojataan ne valokuvat, jotka ylittävät teoskynnyksen.

Valokuvateoksen teoskynnyksen osalta on annettu Turun hovioikeuden ratkaisu (26.8.1997 Nro 2154, Dnro 96/1304) koskien maisemakuvaa. Sen mukaan valokuvaajan valokuva ei vertailussa eronnut muista valokuvaajan samasta paikasta ottamista valokuvista, eikä mainostoimiston toimitusjohtajan samasta paikasta ottamasta valokuvasta siinä määrin, että valokuvaa olisi voitu pitää valokuvaajan luovan työn omaperäisenä tuloksena. Valokuvan teostason arvioiminen on vaikeaa ja lopullisen tulkinnan asiasta voi tehdä vain tuomioistuin

5.2 Valokuva

Teoskynnyksen alle jäävät valokuvat suojataan valokuvina. Kyseessä on tekijänoikeuden lähioikeus, valokuvaajan oikeus tai oikeus valokuvaan. Valokuvalla on lyhyempi suoja-aika (50 vuotta kuvan valmistumisesta), ja valokuvalla on levitysoikeus itsenäisenä oikeutena. Valokuvan suojan laajuus on määritelty tekijänoikeuslain 49a§:ssä

6 Taloudelliset oikeudet

Rehbinderin (1998) mukaan yksinoikeus sisältää oikeuden valmistaa teoksesta kappaleita, saattaa se yleisön saataviin näyttämällä julkisesti, levittämällä tai esittämällä julkisesti. Se sisältää oikeuden määrätä teoksesta muuttamattomana tai muutettuna, muunnelmana, toisessa taidelajissa tai toista tekotapaa käyttäen.

Kappaleen valmistamisena pidetään kaikkea teoksen toisintamista, kuten kuvan

painamista painotuotteeseen. Kuvataiteen teoksen valokuvaaminen on tekijänoikeuslain sanonnan mukaista kappaleen valmistamista, samoin valokuvan tai kuvataiteen teoksen digitalisoiminen. Teosten levitysoikeus suojaa teosten levittämistä myytäväksi, vuokrattavaksi, lainattavaksi tai levittämistä muulla tavoin. Kuvataiteen teosten ja valokuvateosten myyminen ja vuokraus ovat tekijänoikeuslain suojaamaa käyttöä (Rehbinder 1998) Tekijän yksinomainen oikeus käsittää myös oikeuden määrätä teoksen muuttamisesta ja muuntelemisesta. Teoksen muuntelu ei siis poista alkuperäisen tekijän oikeuksia, vaan muunnelman valmistamiseen on saatava tekijän lupa. Muuntelija voi saada tekijänoikeuden teoksen uuteen muotoon, mutta hänellä ei ole oikeutta määrätä siitä tavalla, joka loukkaa tekijänoikeutta alkuperäisteokseen. Jos tekijä on teosta vapaasti muuttaen saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu oikeudesta alkuperäisteokseen. Epäitsenäisen muunnelman valmistamiseen tulee saada tekijän lupa. (Rehbinder 1998)

7 Moraaliset oikeudet

Rehbinder (1998) kertoo myös moraalisisista oikeuksista. Isyys oikeudessa tekijällä on tekijänoikeuslain nojalla oikeus tulla ilmoitetuksi teoksensa tekijänä sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Respektioikeus tarkoittaa tekijänoikeuslain mukaan sitä, että mukaan teosta ei saa muuttaa tai saattaa yleisön saataviin tekijän taiteellista arvoa tai ominaislaatua loukkaavalla tavalla. Teoksen muuttamista on esimerkiksi teoksen värien muuttaminen tai teoksen leikkaaminen ja rajaaminen.

Bernin kansainvälisessä tekijänoikeussopimuksessa moraaliset oikeudet on ilmaistu näin: riippumatta taloudellisista oikeuksistaan ja myös luovutettuaan ne tekijällä on oikeus vaatia tekijyyden tunnustamista sekä oikeus vastustaa teoksensa vääristämistä, typistämistä ja muuta muuttamista samoin kuin kaikkia teokseen kohdistuvia loukkaavia toimenpiteitä jotka vahingoittavat hänen kunniaansa tai mainettaan. Valokuvaajan moraalisisista oikeuksista sanotaan, että valokuvaaja tulee ilmoittaa hyvän tavan mukaisesti ja valokuvaa ei saa muuttaa tai esittää valokuvaajan loukkaavassa yhteydessä (Rehbinder 1998)

8 Tekijänoikeuksien luovuttaminen

Käyttöoikeuden saamiseksi käyttäjän tulee saada lupa tekijältä, valokuvaajalta tai näiden oikeudenhaltijoilta. Rehbiner (2007) artikkelista löytyy tietoa tekijänoikeuden siirtymisestä ja luovuttamisesta. Niiden mukaan tekijänoikeus voi syntyä vain luonnolliselle henkilölle, tekijälle, se ei voi syntyä oikeushenkilölle kuten yritykselle tai yhteisölle. Tekijänoikeus voidaan kuitenkin luovuttaa sopimuksilla eteenpäin. Tekijänoikeuden luovutuksen laajuus määräytyy sopimuksen sisällön mukaisesti. Siltä osin kun tekijänoikeutta ei ole siirretty sopimuksella, ovat tekijänoikeudet tekijällä

Oikeus valokuvaan voidaan luovuttaa kokonaan tai osittain. Valokuvan kappaleen luovutukseen ei sisälly valokuvaa koskevan oikeuden luovutusta. Valokuvaajan osalta moraalisisista oikeuksista luopumista ei ole rajoitettu. Oikeus tilattuun valokuvaan syntyy valokuvaajalle Jos tilaaja haluaa oikeudet tilaamaansa valokuvaan, on oikeuksien siirtymisestä sovittava. Ennen 1.5.1995 tilaajalle siirtyivät lain oikeudesta valokuvaan nojalla oikeudet tilattuun valokuvaan, ellei muuta sovittu. 1.5.1995 alkaen laki oikeudesta valokuvaan kumottiin ja valokuvan suoja määritellään tekijänoikeuslaissa. Valokuvaamalla valmistetun muotokuvan tilaajalla on silloinkin, kun valokuvaaja on pidättänyt itselleen oikeuden teokseen, oikeus antaa lupa muotokuvan ottamiseen sanoma- tai aikakauslehteen tai elämäkertakirjoitukseen, jollei valokuvaaja erikseen ole pidättänyt oikeutta kieltää sitä.

Kuvasto ry:n www-sivuilta löytyy käyttöoikeuksien luovutuksen laajuuden osalta sovittavia seikkoja, joita ovat käyttötarkoitus, käyttöaika, painosmäärä, käyttöluvan alueellinen laajuus, tekijänoikeuskorvauksen suuruus, käyttöoikeuden siirtymishetki sekä se, luovutetaanko yksinomainen vai ei yksinomainen käyttöoikeus. Yksinomainen oikeus tarkoittaa, että tekijä ei voi luovuttaa kolmannelle samanlaista oikeutta. Rehbiner (2007) täsmentää artikkelissaan, että tekijänoikeuslain mukaan se, jolle tekijänoikeus on luovutettu, ei saa muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta, ellei toisin ole sovittu. Jos halutaan, että teosta saa muuttaa tai käyttöoikeuden saa edelleen luovuttaa kolmannelle, on tästä nimenomaisesti sovittava. Käyttöoikeussopimus on syytä tehdä kirjallisesti,

allekirjoitettuna ja päivättynä. Tekijänoikeuslaki ei kuitenkaan aseta taloudellisista oikeuksista sopimiselle muotovaatimuksia.

Tekijänoikeuden siirtyminen tekijän kuollessa ja sen ulosmittaus 41 § Tekijän kuoltua sovelletaan tekijänoikeuteen avio-oikeutta, perintöä ja testamenttia koskevia sääntöjä Tekijä saa testamentilla, myös eloon jäänyttä puolisoa sekä rintaperillistä, ottolasta ja tämän jälkeläistä sitovasti, antaa määräyksiä oikeuden käyttämisestä tai valtuuttaa toisen antamaan sellaisia määräyksiä.

§ _ Tekijänoikeutta ei ole lupa ulosmitata tekijältä itseltään eikä siltä, jolle se on siirtynyt avio-oikeuden, perinnön tai testamentin nojalla. Laki on sama käsikirjoituksesta, niin myös sellaisen taideteoksen kappaleesta, jota ei ole pantu näytteille, tarjottu myytäväksi tai muutoin hyväksyty julkaistavaksi. (EDILEX lakitietopalvelu, Säädökset, Lainsäädäntö viitattu 5.12.2007)

9 Milloin tekijänoikeus-suoja syntyy?

Kuvasto ry:n www-sivuilla kerrotaan, että tekijänoikeus syntyy teoksen luomishetkellä suoraan lain nojalla. Kuvataiteen teoksenuoja alkaa, kun teos on riittävän itsenäinen ja omaperäinen ylittääkseen teoskynnyksen. Myös teoksen luonnos, keskeneräinen tai signeeraamaton teos voivat saada suojaa. Valokuvan suojan alkamishetki on filmin valottamishetki. Mitään rekisteröintiä, ilmoitusta tai merkintää siitä, että teos on suojattu, ei tarvita tekijänoikeuden tai valokuva-oikeuden saamiseksi. On kuitenkin yleismaailmallisen tekijänoikeussopimuksen mukainen tapa merkitä tekijänoikeuden haltija teoskappaleisiin: © oikeudenhaltijan nimi ja teoksen ensimmäinen julkaisuvuosi, siis esim. © Kirsi Kuva 1996. Julkaistuissa kappaleissa merkintä ilmoittaa oikeudenhaltijan, jonka luvalla teos on toisinnettu.

Tekijänä pidetään sitä, jonka luovan panoksen ansiosta teos on suojattu. Tekijöinä ei pidetä teknisiä avustajia: esimerkiksi tekijän ohjeiden mukaan toimivat valajat eivät ole tekijöitä. Ideoijaa ei pidetä tekijänä, mikäli teoksen konkreettinen hahmo on jonkun muun luovan panoksen tulosta. Idea tai aihe ei saa suojaa, vain teos tai valokuva.

Millaista suojaa minä voin saada teoksilleni? NDir 93/98/ETY tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajan yhdenmukaistamisesta 29.10.1993, 4 artikla, Aiemmin julkaisemattomien teosten suojan mukaan:

Jokainen, joka tekijänoikeuden suojan sammuttua ensimmäistä kertaa laillisesti julkaisee tai laillisesti saattaa yleisön saataville teoksen, jota ei ole aiemmin julkaistu, saa tekijän taloudellisia oikeuksia vastaavan suojan. Näiden oikeuksien suojan voimassaoloaika on 25 vuotta siitä ajankohdasta, jona teos on ensimmäistä kertaa laillisesti julkaistu tai laillisesti saatettu yleisön saataville.(EDILEX lakitietopalvelu: Säädökset, EU-lainsäädäntö, viitattu 5.12.2007)

Johtopäätökset

Tekijänoikeuslaki on periaatteessa yksiselitteinen, mutta lopulta vähintään kaksiellei parikymmenpiippuinen juttu. ”Elämän virrassa” asettuu alueelle, jossa toinen laki kumoaa toisen ja lopullisen totuuden määrittelee asetus, josta on useampi erillinen EU-direktiivi. Ensimmäinen ajatukseni oli, että isoisäni kuvia koskee vuoden 1927 laki, jolloin julkaisemattomien kuvien suoja-aika olisi loppunut vuonna 1955 (10 vuotta kuvaajan kuolemasta). Käsittäakseni vuoden 1995 laki kumosi kuitenkin tuon lain (jos kyseessä on valokuvateos, mikä on taas hyvin tulkinnanvarainen juttu) Päätelen, että isoisäni kuvissa kyseessä on valokuvateos eli tekijänsä luovan työn omaperäinen tulos, koska en ole itse kyennyt ottamaan vastaavanlaista kuvaa saman joen rannalla, vaikka minulla on ollut siihen soveltuvat työvälineet. Näin ollen kuvat ovat jälleen suoja-ajan piirissä aina vuoteen 2015. Jos taas katsottaisiin, että Matti Koskisen teos ei ole itsenäinen ja omaperäinen, se voitaisiin määritellä valokuvaksi, jolloin suoja-aika olisi jo umpeutunut, ja kuvat olisivat vapaassa käytössä. Valokuvan teostason arvioiminen on vaikeaa, ja lopullisen tulkinnan asiasta voi tehdä vain tuomioistuin

Mikäli tulkitaan vuoden 1995 lakia ja oletetaan, että kyseessä on valokuvateos, on isoisäni negatiivien suoja-aika edelleen voimassa. Silloin minun on saatava kuvien käyttämiseen tekijänoikeuden haltijan, eli tässä tapauksessa tekijän kuoltua, tekijänoikeudet perineen isäni, Lauri Koskisen suostumus. Tekijänoikeuksien luovuttamisesta olisi syytä tehdä kirjallinen sopimus, jossa tekijänoikeudet luovutettaisiin minulle joko ”Elämään virrassa” -projektiin tai kokonaan yksinoikeudella. Tällöin ei tulisi ongelmaa esimerkiksi siitä, kuuluvatko oikeudet

isoisäni kuviin viidelle sisarukselleni. Yksinoikeus sisältää oikeuden valmistaa teoksesta kappaleita, saattaa se yleisön saataviin näyttämällä julkisesti, levittämällä tai esittämällä julkisesti. Se sisältää oikeuden määrätä teoksesta muuttamattomana tai muutettuna, muunnelmana, toisessa taidelajissa tai toista tekotapaa käyttäen.

Mielenkiintoista oli myös tutkia sitä, milloin tekijänoikeus syntyy. Jos julkaisen aiemmin julkaisemattoman valokuvan – vaikkapa rajaamattoman suurennoksen isoisäni lasinegatiivista – on sen suoja-aika 25 vuotta. Jos julkaisen sen vuonna 2008, on sillä tekijänoikeuden mukainen suoja vuoteen 2033. Jos taas luon omaperäisen taiteellisen teoksen – vaikkapa kuvan, jossa käytän osana isoisäni negatiivista suurennettua osaa (jos katson respektioikeudesta huolimatta sen oikeutetuksi) ja itse kuvaamaani virtaavaa jokea – on sen tekijänoikeudellinen suoja 70 vuotta taiteilijan kuolemasta, eli ainakin vuoteen 2078.

Lähteet

Painettu kirjallisuus

DÖLLE, SIRKKU & SALVIA, SATU & VUORENMAA, TUOMO-JUHANI (2004): *Katse kameraan Valokuvamuotokuvia Museoviraston kokoelmista*. Helsinki: Museovirasto

JUNNILA, HEIKKI (1999): *Alajärven historia. Erämaasta kaupungiksi*. Helsinki: Gummerus

SINISALO, HANNU (1992): Järvisseudun kyläkuvaajat *Kotiseutu* 2/1992, 38–44.

SINISALO, HANNU (1994): *Kolme artikkelia valokuvasta* Tampere: Tampereen yliopiston Kansanperinteen laitoksen julkaisuja 18.

VUORENMAA, TUOMO-JUHANI (1998): *Valokuvan tekijänoikeusopas*. Helsinki: Suomen valokuvajärjestöjen keskusliitto, Musta taide, Finnfoto

Sähköiset dokumentit

EDILEX lakitietopalvelu: *Säädökset*, viitattu 5.12.2007, Saatavissa: <http://www.edilex.fi/saadokset/lainsaadanto/19610404?search=1>

EDILEX lakitietopalvelu: *Säädökset, EU-lainsäädäntö*, viitattu 5.12.2007,
<http://www.edilex.fi/saadokset/eu-lainsaadanto/393L0098>

FINLEX: *Ajantasainen lainsäädäntö 8.7.1961*, viitattu 5.12.2007, Saatavissa:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404>

KUVASTO RY: *Tekijänoikeus ja oikeus valokuvaan*, viitattu 5.12.2007,
Saatavissa: <http://www.kuvasto.fi/oikeus.htm#3>

OPETUSMINISTERIÖ, *Tekijänoikeus*, viitattu 1.10.2007, Saatavissa:
http://www.minedu.fi/opm/tekijanoikeus/tekijanoikeus_sisalto.html

REHBINDER, MARIA: *Valokuvateoksen ja valokuvan suoja. Musta taide. Valokuvaajan tekijänoikeusopas, Valokuvateoksen ja valokuvan suoja*, viitattu 5.12.2007, Saatavissa: <http://www.kuvasto.fi/pdf/artikkeli.pdf>